

תורת הקורא

הערות ודיוקים, הלכות ומנהגים, פרפראות וחידושים, דיונים ובירורים, הקשורים בקריאת פרשת השבוע והמסתעף

גליון מס' 83

פרשת שמות

ה"א תשע"ה

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות לצורך המשך פיתוח הגליונות, יתקבלו בברכה במערכת. כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

גליון זה יו"ל ע"י מערכת טעמי תורה.

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור.

© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.

א' ו': וְכָל־אֱחָיו - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים נקל אֱחָיו.

א' י': כִּי־יִרְכָּה - יש להקפיד להפריד בין הדבקים, ולהגות את ה"ו"ד כראוי, שלא ישמע כאומר פִּנְרָה, ויובן שקורא פִּנְרָה.

עֲלֵי־שָׁאִינו - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים עַל שָׁאִינו.

א' י"א: עֲנֵהוּ - העי"ן בפתח, והנו"ן בדגש, והוא לשון עינוי. והקורא עֲנֵהוּ בחטף פתח ונו"ן רפה, משנה משמעות ללשון עניה.

רַעְמָסֶס - העי"ן בפתח, והמ"ם בשווא נח. ויתכן שאם קרא רַעְמָסֶס העי"ן בשווא נח והמ"ם בשווא נח נחשב לשינוי משמעותי.

א' י"ב: יַעֲנֵהוּ - ה"ו"ד בשווא נח, והנו"ן בדגש. ואין לקרוא יַעֲנֵהוּ ה"ו"ד בפתח.

כִּן יִרְכָּה וְכִן יִפְרֹץ - יש להקפיד להפריד בין הדבקים, ולהגות את ה"ו"ד כראוי, שלא ישמע כאומר פִּנְרָה וְכִנְפֹרֶץ, ויובן שקורא פִּנְרָה וְכִן נִפְרֹץ.

א' י"ד: וְנִמְרְדוּ - הרי"ש בשווא נח. ואע"פ שיש ספרים המנקדים וְנִמְרְדוּ בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נח פשוט. וכן הוא ברי"ש שלהלן ב' י"ז: וְנִיגְרָשׁוּם. ובלמ"ד שלהלן ג' י"ח, ה' ג': נִלְכָּה. ובלמ"ד שלהלן ד' י"ח: אֶלְכָּה. וברי"ש שלהלן ו' א': וְנִגְרָשׁוּם.

וּבְכִלְעֻבָּהּ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וּבְכִלְעֻבָּהּ.

כִּלְעֻבָּהּ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים כִּלְעֻבָּהּ.

כִּלְעֻבָּהּ - הדלי"ת בקמץ, והוא לשון יחיד. ויש להזהר שלא ישמע שקורא עֲבֻלָתָם בחולם, שהוא שינוי משמעות ללשון רבים.

א' ט"ו: לְמִינֵיהֶם - המ"ם רפה, ובשווא נח. וכן הוא להלן.

ד' חמש פעמים כתובה מילה זו בתורה, ובכל המקומות העי"ן מנוקדת בשווא, חוץ מכאן שהעי"ן מנוקדת בפתח.

וכתב האבן עזרא (בראשית מ"ז י"א, שמות א' ז', א' י"א, י"ב ל"ז) שהיו שני מקומות שנקראו רעמסס, מקום מגורי ישראל הוא רַעְמָסֶס העי"ן בשווא, והוא שם מחזו, ורַעְמָסֶס בפתח העי"ן הוא שם עיר שאותה בנו בני ישראל, ואינה מקום מגוריהם. ולפי"ז לכאורה הקורא רַעְמָסֶס בפתח העי"ן במקום בשווא, או להיפך, שינה משמעות.

אך בתרגום יונתן מתרגם בכל המקומות "פלוסין", וכן בתרגום רס"ג מתרגם בכל המקומות "עין שמש", ומשמע ששניהם מקום אחד. ולפי"ז אם שינה וקרא בשווא במקום בפתח או להיפך, לא שינה משמעות (ואע"פ שאם קרא רעואל במקום דעואל וכדומה, צריך לחזור אע"פ שאותו אדם נקרא פעם כך ופעם כך, מ"מ כאן אם אינו משנה משמעות, יתכן שאינו מעכב משום שהוא שינוי קל בלבד), וצ"ע בזה.

ה' כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נח, ואינו חטף פתח ממש.

י' עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה.

א' ב': שְׁמֵעוּן - המ"ם בשווא נח, ויש להזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריה ולקרוא שְׁמוֹן. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע אות הגרונית. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: שְׁבָעִים, בְּמַאֲד, לְפָרְעָה, וְרֵאִיתָנוּ, הִנְאָרָה, הִנְאָר, וְתִרְאֶהוּ, הִלְהִרְנִי, קִרְאָנוּ, וַיִּזְעָקוּ, שְׁנֵעָתָם, וַיִּנְהֲגוּ, מִלֵּאֲדָ, וְאֶרְאָה, הַמִּרְאָה, וַיִּבְעֵר, לְרֵאוֹת, מִכְאֲבֵיו, וְלִהְיֵלָתוּ, וַיִּצְעָקוּ, נִרְאָה, וַיִּרְאוּ, הַבְּאֲשָׁתָם, תִּרְאָה.

א' ג': יִשְׁשַׁכָּר - השי"ן השניה אינה נקראת, ונקרא יִשְׁכָּרְה.

א' ה': בְּמִצְרַיִם - הבי"ת רפה.

א' מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנייה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה חזקה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח, כגון מִלֵּךְ במקום מִלְכָּה, שְׁמוֹן במקום שְׁמֵעוֹן, וַיִּנְהֲגוּ במקום וַיִּנְהֲגוּ. וזה מצוי פעמים רבות בכל פרשה, וצריך זהירות רבה מאד על מנת שלא להיכשל בזה.

וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נזהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ט"א, ד"ה ידגיש).

ב' ע"פ כל המקורות מכל המדקדקים ראשונים ואחרונים (בן-אשר, אבן-עזרא, רד"ק, רמ"ה, מאירי, ועוד רבים), יש לקרוא תיבה זו בשי"ן אחת בלבד, והמנהגים השונים הנהוגים במקצת קהילות לקרוא בשי"ן שני, אין להם מקור קדום כלל, אלא התחילו להתפשט לפני כשלוש מאות שנה מאחד שחידש לקרוא בשי"ן שני (נחלת יעקב), וכבר דחו גדולי המדקדקים האחרונים את דבריו מכל וכל (המכתב מאלוהי על האור תורה, המדקדק רז"ה, ר' שלמה דובנא, רו"ח, ועוד).

ג' הכלל הוא שאותיות בגדכפ"ת בראש תיבה דגושות בדגש קל (כגון: בְּרֵאשִׁית בְּרָא). אך אם התיבה שלפניהם מסתיימת בהברה פתוחה (היינו שאין שווא נח בסוף התיבה), והיא מחוברת אליה בטעם, האות תהיה רפה (כגון: הִנְיָהּ תִּהְיֶה. עלי פְּנֵי תִהְיֶה).

וכאשר התיבה מתחילה בצירוף "בב", או "ככ", או "ככ", והאות הראשונה היא אות שימוש, האות הראשונה דגושה גם אחר הברה פתוחה (כגון: וְאֶפְרָיִם בְּפָרְעָה, לֹא־יִרְגְּנוּ בְּפָרְעָה, וַתִּתְפָּשְׁהוּ בְּבִגְדֹ, וַיָּבֹאוּ בְּבִיבִי, וַיִּקְיֵי כְּכֹלֶת).

ויש מדקדקים (ר' משה הנקדן, דרכי הניקוד והנגינות, לפני שער הנגינות. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק ה'). וכן הביא מנחת שי בראשית ל"ב י"א, בשם רב פעלים וספר דקדוק ישן) שכללו בקטגוריה זו גם את הצירוף "במ" (כגון: כִּי בְּמִקְלִי (בראשית ל"ב י"א), אֲתָנוּ בְּמִשְׁמֶר (בראשית מ' ז'), אֲשֶׁר־יִלְדוּ בְּמִצְרַיִם (בראשית מ"ו כ"ח)), וכתבו שגם באופן זה הבי"ת נשארת רפה, כן

אך מדקדקים רבים חולקים וסוברים שבצירוף זה הבי"ת נשארת רפה, כן משמע ברד"ק שבהביאו את הצירופים הדגושים (מכלול דף פ' ע"ב) לא כתב שבצירוף "במ" דגוש, ואף לא הביא כלל דעה כזו. וכן ר' משה קמחי (אחי הרד"ק ורבו. בספרו מהלך שבילי הדעת, לפני שער הנקוד) לא הביא צירוף זה בין הדגושים. וכן בספר דקדוקי הטעמים לבן אשר (פסקה 29) לא הביא צירוף זה. וכן בספר פתח דברי (קכ"ט ע"ב) לא הביא צירוף זה. וכן בעין הקורא ליהב"י הנקדן (בראשית ל"ב י"א, מ' ז') סימן את הבי"ת בקו רפה. וכן כתב אור תורה (בראשית מ' ז') שהבי"ת רפה. וכן כתב מנחת שי (בראשית ל"ב י"א, מ' ז').

וכן הוא בספרים הטברנים המדויקים, ט"א ט"ב ט"ג ט"ד, וכתבי יד רבים נוספים (וכן היה גם בספרים שהיו לפני יב"י הנקדן, אור תורה, ומנחת שי, כמובא לעיל).

ואחר שכן הוא בספרי היד המדויקים, וכך נקטו האחרונים, ה"ה המנחת שי שהובא לעיל, הגר"א (משנת הגר"א, שער הדגש), ורוו"ה, כן נקטינו למעשה שהבי"ת רפה (ואף שבשושם שכל בראשית ל"ב י"א נוטה להכריע שהיא דגושה, ובבראשית מ' ז' אף הכריע כך למעשה, והדפיס בדגש, במאור עינים (בראשית ל"ב י"א) חזר בו ע"פ יב"י והכריע שבכל אלו הבי"ת רפה).

א' ט"ז: **הַעֲבָרִית** - יש להגות את ה"ד כראוי, שלא ישמע כקורא הַעֲבָרִית באל"ף. וכן הוא להלן.

אִם-כֵּן - הבי"ת בצירי ולא בסגול.

וְחִיָּה - הטעם מלעיל בחי"ת, והוא לשון עתיד נסתרת, שפירושו ותחיה. והקורא נְתָנָה מלרע משמעות ללשון זכר, שפירושו ויחיה.

א' י"ז: **וְתִירָאֵן** - האל"ף לא נשמעת, ונקרא וְתִירָאֵן, והוא מלשון יראה. והמשמיע את האל"ף וקורא וְתִירָאֵן, משנה משמעות ללשון קִרְאָה.

א' י"ז: **הַמְיָלֶדֶת** - המ"ם רפה, ובשווא נח. וכן הוא להלן.

אֶת-הַמְיָלֶדֶת - היו"ד רפה, ובשווא נח.

א' י"ט: **לֹא כְנָשִׁים הַמְצָרִית הַעֲבָרִית** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחה המפסיק שבתחית המְצָרִית, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר¹ שבתחית כְנָשִׁים, שאם לא יפסיק כראוי ישמע שנשות מצרים העבריות חיות הנה, בעוד שפירושו שהנשים העבריות חיות הנה, שלא כנשות מצרים.

פִּירְיָנוֹת - החי"ת בקמץ, והיו"ד רפה, והוא מלשון מילדות או תואר מלשון חיים². והקורא סִיּוֹת בפתח ודגש³ משנה משמעות ללשון חיות השדה⁴.

וכאן נראה שהשווא נח, שאע"פ שבספרים המדויקים יש מתג לפני המ"ם, הרי הם מוטעמים בטעם מפסיק, וממילא אין הכרח שהמתג בא להורות על נעות השווא, ויתכן שהוא מתג כבד הרגיל לבוא במילה המוטעמת בטעם מפסיק. ובספר דקדוקי הטעמים-דוֹתָן (עמ' 229) כתב דוֹתָן מדעתו שהשווא כאן נע. אך כיון שבכל כתבי היד המ"ם מנוקדת בשווא, ואין כתבי יד המנקדים בחטף פתח, ניתן להסיק שהשווא נח.

¹ וכמו שכתב כאן רשב"ם, וז"ל: וחייה. טעמו למעלה, כמו מן ישב, ישבה, מן ארפרכשד חי יאמר לנקבה חיה, אבל ואלו חיה אלף שנים פעמים, טעמו למטה ולשון זכר מגזרת עשה עלה ראה, עכ"ל. וכן פירש בשפתי חכמים את דברי רש"י.

² וכתב כאן האבן עזרא שהאל"ף היתה ראויה להשמע, שהרי היא מאותיות השורש (ירא), ובכל זאת העלימו אותה כדי שלא תתערב המלה עם גזרת ראה, עכ"ד. וא"כ המשמיע את האל"ף שינה משמעות ללשון ראה, שזהו הבידול בין המשמעים.

³ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה. ואע"פ שבספרים המדויקים יש כאן מתג לפני המ"ם, המ"ם בשווא נח, שהרי תיבת הַמְיָלֶדֶת נמנית במסורה המונה את היוצאים מן הכלל שנקראים בשווא נח למרות המתג.

אך יש להסתפק האם כוונת המסורה שבכל שלושת המופעים כאן השווא נח, או שרק בשני המופעים הראשונים השווא נח, ובמופע השלישי השווא נע. שבחלק ממקורות המסורה משמע שהכוונה לב' המופעים הראשונים בלבד (שכתוב בהם "ותיראן המילדת וחבירו ותאמרן המילדת"). ובחלק מהמקורות משמע שהכוונה לכל המקומות (שכתוב בהם "המילדת וחבירו", או "המילדת וחבריו"). ובספר דקדוקי הטעמים-דוֹתָן (עמ' 229) כתב דוֹתָן שבפעם השלישית השווא נע. אך כיון שבכל כתבי היד המ"ם מנוקדת בשווא, ואין כתבי יד המנקדים בחטף פתח, ניתן להסיק שהשווא נח.

⁴ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה, ואין מתג תחת הה"א, השווא שאחריה נח. וכאן בכל הספרים אין מתג בה"א, וממילא מוכח שהיו"ד שאחריה בשווא נח.

⁵ בניגון הטעמים המקובל יש נטיה להטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחה, אך באמת הטעם טפחה הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחה, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.

⁶ במכלל יופי כתב שהוא תואר מלשון חיים (דהיינו שמלאות כח חיים), וקמצות החי"ת היא כדי שיהיה בידול שלא ישמע שהכוונה לחיות השדה, או שקמץ כמשפטו כמו פְלוֹת פְּלוֹת. ועוד פירש על דרך שמצינו שחז"ל קראו למילדת חיה, כמו והחיה תנעול את הסנדל, ואמרו המילדות שהילדות עצמן מילדות ואינן זקוקות למילדות אחרות.

⁷ לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ירפו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת ע"י הקמץ. אך לקוראים

הַמְיָלֶדֶת - המ"ם רפה, ובשווא נח¹.

א' כ"א: **בְּתִים** - התי"ו בדגש קל, ולא בדגש חזק².

א' כ"ב: **הַיָּאֲרָה** - היו"ד רפה, ובשווא נח³. וכן הוא להלן בתיבת הַיָּאֲרָה.

ב' א': **אֶת-בְּתִילָיו** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶת-בְּתִילָיו.

ב' ג': **הַצְפִּינוֹ** - הצד"י בדגש ושווא נע, והפ"א רפה. ואין לקרוא הַצְפִּינוֹ הצד"י בשווא נח והפ"א בדגש.

תָּבַת - הטעם מלעיל בתי"ו⁴.

וּנְתַמְקָהּ - הה"א לא נשמעת, ונקרא וּנְתַמְקָהּ.

ב' ה': **אֶת-אֶמְתָּהּ** - האל"ף בחטף פתח, והמ"ם רפה, והוא מלשון שפחה. והקורא אֶמְתָּה בפתח ודגש משנה משמעות ללשון יד⁵.

בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ירפו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

¹ וכתב יהב"י הנקדן בעין הקורא: כל הקורא פי סִיּוֹת הֵנָּה הוא גרוע מן החיות. עכ"ל. וכונתו בזה, שאם קורא כן נמצא שאומר על נשות ישראל שהן חיות השדה. ומה שפירש רש"י כאן מהמדרש שהן משולות לחיות השדה, הוא ע"ד הדרש, ואינו ענין כלל לפשוטו של מקרא.

² עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה, ואין מתג תחת הה"א, השווא שאחריה נח. וכאן אין מתג תחת הה"א, ומוכח שהמ"ם שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג בה"א, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע.

³ דגש זה חריג הוא, שהרי דגש קל אינו בא באמצע תיבה אלא אחר שווא נח, ודגש חזק אינו בא אלא אחר תנועה קטנה, וכאן הבי"ת בקמץ גדול שהוא תנועה גדולה.

וכתבו המדקדקים (ר' יהודה חיוג', שלשה ספרי דקדוק עמ' 8-9. יהב"י הנקדן, שער המתיגות. טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, פרק על אותיות יהו"א ובגדכפ"ת, שער התי"ו. רד"ק, מכלול ע"ט ע"ב. ר' משה הנקדן, דרכי הנקוד והנגינות, סוף ד"ה עתה אדבר על הדגש. וכן כתב בספר מסורת הקריאה כאן), שדגש זה הוא דגש קל. ובשער המתיגות אף כתב יהב"י: אך השמר לך שלא תדגיש את התי"ו בחזק.

ובמחברת התיג'אן (שער עניני הטעמים והמשרתים, ד"ה זה החילוף) כתב שדגש זה הוא דגש קל, אלא שכאשר הוא בא בשני טעמים (כגון: הַבְּתִים), לשיטת בן נפתלי הוא בדגש חזק, ולבן אשר בדגש קל, למעט בשני מקומות שבהם גם לבן אשר הוא בדגש חזק, והם: וְבָתִּים (דברים ו' י"א), וְאֶת-בְּתִילָיו (דברי הימים א' כ"ח י"א).

ויש שרצו לדקדק מדברי אבן עזרא (בהקדמת שיטה אחרת לפירושו לתורה, ובשמות י"ב ז') שס"ל שהוא דגש חזק, אך באמת המעיין יווכח שאין שום הכרח מדבריו, ולא מסתבר שחולק על כל שאר המדקדקים (ואף אם נניח שחולק, הוא דעת יחיד, ויש לנו לנהוג ככל גדולי המדקדקים שכתבו שהוא דגש קל). והמדקדק רז"ה, שנקל בעיניו לסתור דברי כל גדולי המדקדקים שקדמו לו ולבדות כללים חדשים מלבו, כתב לחדש (שערי זמרה, שער ג' פתח ו') שהוא דגש חזק, וכל בזה על דברי יהב"י שהביא שם, ודחה את דבריו בטענות שאין בהם ממש. וחבל שבחלק מהספרים שמסמנים הבדל בין דגש קל לדגש חזק נגררו אחר שיבושו של רז"ה.

ובטעם דגש זה, כתב רד"ק שהוא כדי להבדיל בינו ובין וְאֶשְׁתִּיהָ בְּתָה (ישעיה ה' ו') שהוא מענין שממה, שאם היו אומרים בְּתִים בתי"ו רפה, לא היה הבדל בין בית בלשון רבים, ובין בתה בלשון רבים.

⁴ ואע"פ שדרך תיבה זו להיות מוטעמת מלרע, הטעם כאן נסוג אחור, שכאשר יש טעם משרת הסמוך לטעם אחר, והטעמים באים בהברות רצופות ללא חציצה, יסוג הטעם שבתיבה הראשונה הברה אחת אחורה, כדי למנוע סמיכות הברות מוטעמות (ויש לזה כמה מבטלים, ואכמ"ל בזה), וכגון קָרָא לְלֵהָ (בראשית א' ה'), שאע"פ שצריך להיות מוטעם קָרָא מלרע, כמו קָרָא יָמִים (שם י'), מכיון שמילת לְלֵהָ מוטעמת בתחילתה, נסוג הטעם כדי שלא יהיו שתי הברות סמוכות מוטעמות (כלל זה מובא בכל המדקדקים, וראה למשל אב"ע בראשית י"ב י"ג, ויקרא ז' ה').

⁵ וכתב כאן האבן עזרא שהיתה ראויה להיות במפיק, אלא שנחה כמו שמצאנו פעמים נוספות שראוי להיות במפיק ונשמט המפיק. וכ"כ רד"ק (יחזקאל ט"ו מ"ד, מכלול כ"ו ע"ב). וכן נראה מהתרגום כאן. וממילא עולה מדבריהם שהקורא כאן במפיק לא שינה משמעות.

ב' ז': **אֱלִיבִת־פֶּרְעָה** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים אֶלֶבֶת פֶּרְעָה.

ב' י"ב: **כִּי אֵין אִישׁ** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים פֶּי־אֵין אִישׁ במקף*¹⁷. וכן הוא לקמן ג' ד': **כִּי סָר לְרָאוֹת**.

ב' י"ג: **לָמָּה תִּגַּח רַעַף** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים לָמָּה תִּגַּח רַעַף.

ב' י"ד: **מִי שָׁמַךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים מִי־שָׁמַךְ במקף. וכן הוא להלן ג' ט"ז: **לֵךְ וְאִסְפֹּף**. ולהלן ה' ז': **לֹא תִאֲסָפוּ**.

הִלְהַרְגִּי - הלמ"ד רפה, ובשווא נח¹⁸.

אֶבֶן נוֹדַע הַדָּבָר - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים אֶבֶן נוֹדַע הַדָּבָר.

ב' י"ז: **הָרָעִים** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא הָרָאִים באל"ף. וכן הוא להלן.

הָרָעִים - הרי"ש בחולם, ואין לקרוא הָרָעִים בקמץ. וכן הוא להלן.

ב' כ': **וְנֹאכַל** - הטעם מלעיל ביו"ד*¹⁹.

לָחֶם - יש להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא לָחֶם בכ"ף.

ב' כ"ב: **גִּרְשָׁם** - הרי"ש בשווא נע.

נִכְרֶיהָ - יש להגות את היו"ד כראוי, שלא ישמע כקורא נִכְרָאָה באל"ף.

ב' כ"ד: **אֶת־אֲבִרְהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים אֶת־אֲבִרְהָם אֶת־יִצְחָק וְאֶת־יַעֲקֹב*²⁰.

ב' כ"ה: **וְנִדְעַ** - הטעם מלעיל ביו"ד.

ג' א': **רַעָה** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא רָאָה באל"ף.

ג' ב': **הַסִּנֵּה** - הסמ"ך בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן.

ג' ד': **מִנְּשָׁה מִנְּשָׁה** - אין פסיק ביניהם²¹.

ג' ז': **עֲנִי** - הטעם מלרע בנו"ן. וכן הוא להלן.

שְׁמַעְתִּי, יָדַעְתִּי - העי"ן בשווא נח, ואין להבליעה ולקרוא שְׁמַעְתִּי יָדַעְתִּי, או לקרוא שְׁמַעְתִּי יָדַעְתִּי בפתח העי"ן. וכן הוא בעי"ן שלהלן י"ט, ולהלן ד' י"ד: **יָדַעְתִּי**.

¹⁷ רש"י אבן עזרא וחזקוני מביאים את הדעה בגמרא (סוטה י"ב ע"ב) שהוא לשון יד, והקשו על זה שהרי המ"ם רפה. ובמכלל יופי כתב שלמפרשים שהוא מלשון יד (כגון בפירוש רבינו סעדיה גאון), צ"ל שבספריהם היתה המ"ם דגושה.

¹⁸ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה, ואין מתג תחת הה"א, השווא שאחריה נח. ואע"פ שהה"א כאן היא ה"א התמה, כיון שמנוקדת בפתח ולא בחטף פתח דינה כה"א הידיעה (והטעם שמנוקדת בפתח ולא בח"פ, משום שאחריה שווא, וא"א שיבואו שני שוואים בראש תיבה, וה"ה לחטף פתח שדינו כשווא). וכאן אין מתג תחת הה"א (וכ"כ רד"ק במכלול מ"ח ע"ב, וכ"כ כאן מנחת שי בשם ספרי ספרד), ומוכח שהמ"ם שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג בה"א, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע.

¹⁹ אמנם, בספרי תימן תיבת יִצְחָק מוטעמת בטפחא, כמו שכתב מהרי"ץ בחלק הדקדוק.

²⁰ ובמנחת שי האריך לבאר זאת על דרך הדרש.

נִגְשָׁיו - הגימ"ל בשווא נע.

ג' ח': **וְלֹהֶעֱלֹתָ** - הוי"ו במתג, והלמ"ד שאחריו בשווא נח²².

ג' ט': **וְעָתָה** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא וְאָתָה באל"ף. וכן הוא להלן.

בָּאָה - הטעם מלעיל בבי"ת, והוא לשון עבר. והקורא בָּאָה מלרע משנה משמעות ללשון הווה²³.

ג' י"ב: **פִּי־אֶהְיֶה** - הה"א הראשונה בשווא נח²⁴. ואין להבליעה ולקרוא אֶהְיֶה, או לקרוא אֶהְיֶה בסגול הה"א, אלא יש לבטאה כהוגן בשווא נח. וכן הוא בכל שווא נח באות ה"א, כגון בתיבות יְהִי, תִּהְיֶה, לְהִיּוֹת, לְהִיּוֹתָ, נִהְיֶיתָ, תִּהְיֶינָה, וכיו"ב.

ג' י"ג: **מָה אֲמַר אֲלֵהֶם** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים מָה אֲמַר אֲלֵהֶם.

ג' ט"ו: **וַיֹּאמֶר עוֹד אֶל־לֵהִים** - יש להקפיד על הניגון המחבר של התלישא קטנה, שלא ישמע כאומר: וַיֹּאמֶר, עוֹד אֶל־לֵהִים, ונראה כעושה שתי רשויות ח"ו. אלא הכל ענין אחד: וַיֹּאמֶר עוֹד אֶל־לֵהִים, וכך מובן שתיבת עוֹד קאי על וַיֹּאמֶר.

אֶל־לֵהִי אֲבִרְהָם אֶל־לֵהִי יִצְחָק וְאֶל־לֵהִי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֲלֵיהֶם - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיבת יַעֲקֹב, שהוא

²² יש מדקדקים שכתבו שבכל מקום שבאה וי"ו שרוקה עם מתג בתחילת מילה, השווא שאחריה נע (כ"כ ר' שבתי סופר בהקדמת סידורו, ור"ה במשפטי הטעמים נ"ז ע"ב, וכן דעת הגר"א (בדקדוק ופירוש עה"ת ד"ה היתה, שכתב שם שאחר כל מתג השווא נע)).

אך יש מדקדקים שחילקו בין מילים ארוכות לקצרות, שבמילים קצרות השווא נע, אך במילים ארוכות השווא נח (כן כתב הבחור בהגהתו למכלול קל"ו ע"א, ומהמנחת שי שופטים ה' י"ב וכן במאמר המאריך תירוצי חקירה ג' משמע שנקט כן למעשה).

ויש ראיות לשיטה האחרונה מכ"י המרבים לסמן שווא נע (ע"י שמנדיים בחטף פתח, שהוא סימון על שווא נע כמבואר במאמר החטפים). שבמילים קצרות עם מתג מסומן תמיד שווא נע, ובמילים ארוכות בדרך כלל אין מסומן שווא נע (למעט כמה מקומות ספורים). וכן מוכח ממה שנמסר במסורה בכתר ארם צובה על מילת וְשָׁכְבָה (שופטים ה' י"ב), וז"ל המסורה "וְשָׁכְבָה וְשָׁכְבָה וְשָׁכְבָה" כאשר יתיצב הטעם על האות השלישי עם גיעיה באות הראשון יהיה פתח", דהיינו, שיהיה ח"פ (שהוא שווא נע), רק כאשר הטעם באות השלישית.

ובאמת הדבר מסתבר מאד, משום שבתביות ארוכות המתג הוא מתג כבד, ולא בא להורות על נעוּת השווא, וממילא השווא נח, משא"כ בתביות קצרות שכל מטרת המתג היא להורות על נעוּת השווא, שהרי לא יתכן שיבוא בהן מתג כבד.

²³ בתיבת באה, כשהטעם מלעיל בבי"ת היא לשון עבר, דהיינו שבאה כבר, וכשהטעם מלרע באל"ף היא לשון הווה, דהיינו שבאה עכשיו, וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות (בראשית ט"ו י"ז, כ"ט ו', מ"ב כ"א, מ"ו כ"ו). ובאשל אברהם בוטשאטש (סי' קמ"ב) כתב שלפי זה אם קרא מלעיל במקום מלרע או להיפך, אולי הוא שינוי משמעות, וצ"ע בזה, עכ"ל. ובערוך השולחן (סימן תר"צ סעיף כ') כתב להדיא שאם שינה בזה הרי כמו שינוי בענין, ומחזירין אותו. ולכאורה פשוט כדבריו.

²⁴ והוא נהגה כמו מפי' ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות: עָקָה, אָתָה, וכדומה. וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפי' ה"א. ויש הטועים לחשוב שמפי' היא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת מפי' פירושו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, ואף אם באה באמצע תיבה, שלא כמו במילה פְּדָהצור (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נקראת כלל.

והטעם שנקודת המפי' באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת יִקְהָה), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפי', אך בסוף תיבה לא רצו לנקד בשווא, משום שבסוף תיבה יש תביות מנוקדות בפתח גנובה ובמפי' יחד, כגון: גָּבֶה, יָגִים, ואם היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפי', היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, ומכיון שא"ל לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון המפי' שבסוף תיבה משווא לנקודה בתוך האות.

ויש לציון, שישנם כ"י שכאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפי' אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לנינגרד שמנוקד: פְּהֶשְׁמָה (ויקרא כ"ו מ"ג), פְּדָהָל (במדבר ל"ד כ"ח), יִקְדָּפוּ (שם ל"ה כ'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד פְּדָהָל. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד פְּהֶשְׁמָה עם נקודת המפי' בה"א, והובאו דבריו בקסת הסופר ח"ב.

ניגון מפסיק יותר מהתביר¹¹ שבתיתת יִצְחָק, שאם לא יפסיק כראוי ישמע ששלחו אלקי אברהם ויצחק, וגם אלקי יעקב, ונראה כעושה שתי רשויות ח"ו.

ג' ט': **פְּקֻדָּתִי** - הדלית בשווא נח, ולא בשווא נע¹², למרות הקושי. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא פְּקֻדָּתִי. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלית¹³, עדיף לקרואה בשווא נע מאשר להבליעה.

ג' י"ח: **הַעֲבָרִיִּים** - יש להגות את היו"ד כראוי, ולא להבליעה בחזיק שחתת הרי"ש ולקראו הַעֲבָרִים.

ג' כ"א: **תְּלָפוֹן** - הלמ"ד בצירי. ואין לקרוא תלכון בשווא נע.

ד' ב': **וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְיָ מִהֲיָה בִּינְךָ** - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתיתת יְיָ, שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר¹⁴ שבתיתת אֵלָיו, שאם לא יפסיק כראוי ישמע שמשא הוא השואל את ה', בעוד שפירושו שה' הוא השואל את משה.

מִהֲיָה - כתיב מְזָה וקרי מִהֲיָה¹⁵. אך אין הכוונה שיש להפריד בין התיבות בקריאה¹⁶, אלא הכוונה שהפירוש הוא מה זה¹⁷.

ד' ז': **מִתִּילָיו** - המ"ם בצירי ולא בחזיק.

ד' ח': **אִם-לֹא יִצְמִינוּ לָךְ** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונה הראשון ולהטעים אִם-לֹא יִצְמִינוּ לָךְ במקף¹⁸.

¹¹ ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

¹² והוא נמנה במסורה בכלל המילים שכתובים כמילה אחת ונקראים כשתי מילים.

¹³ מבואר במדקדקים (ר' יהודה חיוג', שלשה ספרי דקדוק עמ' 8. רד"ק, מכלול ע"ח ע"ב. ועוד) שמילה הפותחת בדגש חזק, הדגש בא בגלל ההברה הפתוחה שבמילה הקודמת, וממילא המילה רהוטה למילה שקודמת לה, ואע"פ שנכתבים כב' מילים, צריך לחברם בקריאה שיקראו כמילה אחת, וכגון מהֲיָה, מהֲפָרְצָה. הנקראים מְזָה, מְפָרְצָה. והה"א נעלמת לגמרי, ואפילו המשכת המבטא אין בה. וכתבו המדקדקים (ר' יהודה חיוג' שם. רד"ק שם. ר' משה הנקדן, דרכי הנקוד והנגינות, ד"ה עתה אדבר על המקף) שפעמים שהה"א הזאת שאינה נקראת הוסרה גם מהמכתב, כגון: מְזָה בִּינְךָ (כאן), וכגון: מְלָכָם תִּדְכְּאוּ עִמִּי (ישעיה ג' ט"ו). ונמצא שהקרי והכתיב שוים.

¹⁴ בספר מסולול, נתיב י"ג כלל ק"ב (דף ס' ע"ב), האריך בזה, וכתב שהכוונה כאן בקרי הוא רק לפירוש המילה, ולא לקריאה בפה. וכן כתב בספר מסורת הקריאה וז"ל: מזה. נמסר עליו מה זה קרי וכו', וכוונתם בזה, דהפירוש ממילה זו כמו שהיה שתי מילות מה זה, אבל באמת הקורא צריך לקרות הו"ו בדגש, וא"כ צריך לקרות מילה אחת, שהרי אפי' היה כתוב שתי מילות היה קוראם כמו מילה אחת, כמו מה שבו והדומים להם. עכ"ל.

ובאמת יש מקומות נוספים בהם אין כוונת הקרי לאופן קריאה שונה מהכתיב, אלא כוונת הקרי שפירוש המילה שונה מפירושה לפי הכתיב, כגון: אֶשֶׁר לוֹ יַעֲדָה (שמות כ"א ח'), שכתוב לא וקרי לו, והקריאה בפה שווה בשניהם, שהלא בשניהם קוראים רק את הלמ"ד בחולם, ולא קוראים את האל"ף והו"ו שהם אותיות נחות (וכמו שכתב ר' יהודה אבן חיוג' שלשה ספרי דקדוק עמ' 11), והובאו דבריו באבן עזרא שם, וכן משמע בדקדוקי הטעמים (סעיף 8), וכוונת המסורה המוסרת על קרי וכתבי, שאע"פ שכתוב לא באל"ף, הכוונה היא לו בוי"ו. וכיו"ב מצאנו פעמים רבות, כגון: הוא עָשָׂנוּ וְלוֹ אֶנְחֵנוּ (תהילים ק' ג'), וכגון: וְלָקַח אֶבֶר הַנְּעָרָה (דברים כ"ב ט"ו), שכתוב הנער וקרי הנערה, ואע"פ שגם הקרי הוא הנער ברי"ש קמוצה, והה"א אינה נשמעת, ואין חילוק בין הקרי לכתבי, באה הערת הקרי לומר שהכוונה לנערה ולא לנער.

וכיו"ב מצאנו גם בתלמוד ובמדרשים, שכשכתוב אל תקרי כך אלא כך, אין הכוונה תמיד לאופן קריאה שונה, אלא הכוונה אל תפרש כך אלא כך, אע"פ שהקריאה שווה בשניהם, וכמו שכתבו תוס' בערכין ט"ו ע"ב (ד"ה אל תקרי) לפרש בגמרא, והביאו לזה ראייה מהספרי (דברים ל"ד ז') שגם שם מצאנו כן.

¹⁵ כאשר מופיעים שני מונחים לפני זקף קטן, יש נטיה להשמיט את המונה הראשון ולקראו במקף ומונה במקום בשני מונחים, אך אין נכון לעשות כן, ויש להטעים את שני המונחים כראוי.

ויש קוראים שאינם משמיטים את המונה הראשון, אך מנגנים אותו במנגינה עמוקה ומסולסלת יותר מהמונה השני, ויש להם להזהר שלא ישמע ע"י הנגינה שהוא טעם מפסיק, אלא שעל אף הנגינה ישמע כטעם מחבר.

וכן הוא להלן פסוק ט': **אֶשֶׁר תִּקַּח מִיְהוָה**. ולהלן ה' ב': **אֶשֶׁר אֲשַׁמְעֶנּוּ בְּקִלּוֹ**.

ד' י"א: **מִי שָׁם פֶּה** - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח השני ולהטעים מִי שָׁם-פֶּה במקף.

הָלָא אֲנָכִי יְיָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים הָלָא אֲנָכִי יְיָ.

ד' י"ד: **וַיִּסְרְ-אַף** - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף ולקראו וַיִּסְרְף¹⁹.

ד' ט"ו: **וַהֲוִירִיתִי** - הטעם מלרע בתי"ו.

ד' י"ח: **הִתְנֶה** - התי"ו בשווא נע.

ד' י"ט: **כָּל-הָאֲנָשִׁים** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים כָּל הָאֲנָשִׁים.

הַמְבַקְשִׁים - המ"ם רפה, ובשווא נע²⁰.

ד' כ"ג: **הִנֵּה אֲנָכִי הֲרֹג** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים הִנֵּה אֲנָכִי הֲרֹג.

ד' כ"ח: **וְאֵת כָּל-הָאֲתָת** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וְאֵת-כָּל הָאֲתָת.

ה' ד': **לָכֵן** - הטעם מלרע בכ"ף.

ה' ח': **עֲלִיָּהֶם** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֲלֵיהֶם באל"ף.

ה' ט': **וַיַּעֲשֵׂה-בָהּ** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וַיַּעֲשֵׂה בָהּ.

ה' י"ד: **אֶשְׁרֵ-שָׁמוּ** - הטעם מלעיל בשי"ן.

ה' ט"ו: **תַּעֲשֶׂה** - מוטעם במרכא כפולה, וניגונו דומה לניגון התביר, אלא שנקשר ומתגלגל בנעימתו עם התיבה שאחריו, שהלא תביר הוא טעם מפסיק, ומרכא כפולה הוא טעם מחבר²¹.

ולעצם נגינה מסולסלת זו יש מקור בקדמונים המכנים מונח זה בשם מכרבל או מנענע משום שיש לו נגינה מסולסלת יותר ממונה רגיל.

ויש הקוראים בסלסול אף את המונח שלפני מהפך מרכא ודרגא, אך באמת אין מקור בקדמונים לזה שמונחים אלו שונים משאר המונחים, ורק מונח שלפני מונח זקף קטן הוא מונח מכרבל (וגם כאשר מופיע רק מונח אחד לפני הזקף, אם הוא מוטעם בראש התיבה (כגון: מְלָךְ מְצֻרִים) הוא ג"כ מונח מכרבל).

וע"פ המנהג לסלסל אף במונחים אלו כתב רז"ה מסברא (בנין שלמה, בית הטעמים, חדר שני, חלון ג') שצ"ל שגם מונחים אלו הם מכרבל, שנגינתם מעידה עליהם, ותמה שלא כתבו זאת המדקדקים. אך ברור שאין שומעין לו לחדש זאת מסברא נגד דברי המדקדקים, וכנראה הסלסול במונחים אלו הוא מנהג חדש.

ובתורת משה לחתם סופר (פרשת שמני ד"ה זאת החיה) כתב בפשיטות שהמונה שבתיתת לֹא תִהְיֶה קוֹא (בראשית ז' ב') הוא טעם מפסיק, וכנראה המנהג לסלסל ולהאריך במונה זה הטעהו לחושבו לטעם מפסיק (ואין לומר שחשב שכל מונח הוא טעם מפסיק, שבדבריו בדרוש לפרשת צו ד"ה היא העולה מוכח שחשבו לטעם מחבר).

¹⁹ עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה.

וכאן מוכח שהמ"ם בשווא נע מזה שמילה זו אינה מופיעה ביוצאים מן הכלל במסורה, ואף מופיעה בראש הכלל בין המילים הנעות משום המתא.

וכן מוכח מזה שבכתבי היד ט"ה ס"ב ס"ג ס"א ס"ב המ"ם מנוקדת כאן בחטף פתח (כתר אר"צ חסר כאן, אך בשני המקומות הנוספים בהם מופיעה תיבה זו (שמואל א' כ"ה כ"ו, ירמיה י"א כ"א) המ"ם מנוקדת שם בח"פ) ומוכח שהמ"ם בשווא נע.

²⁰ כן כתבו רד"ק (מכלול פ' ע"א), ומנחת שי (שמות ה' ט"ו).

ובתשלום מקנה אברם פירט מעט יותר, וכתב שנגינתה קרובה לנגינת התביר אך לא עם כ"כ חזק ורעדה ושבירה.

והרשב"ץ כתב (מגן אבות נ"ה ע"ב) שאינו יודע הבדל בין נגינת התביר לנגינת מרכא כפולה.

והמדקדק בן זאב בספרו תלמוד לשון עברי (סעיף ש"צ) כתב שניגון מרכא כפולה כשני תבירין. וצ"ע בזה.

5

העין'ן בחטף סגול – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ז, ס"א ס"ה ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יג ס"יד ס"טו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.
העין'ן בשווא נח – בכתבי היד: ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"י ס"יב ס"יז. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, קורן. ~ וכן כתב אור תורה.^{מב}

ד' ד': נַחֲזֵק בּוֹ / (נַחֲזֵק בּוֹ)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"י ס"יא ס"יז ס"טו ס"ז, א"א א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג^{מב}, קסוטו, ברויאר.
במקף – בכתבי היד: ט"ח, ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"יב ס"יג, א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.^{מב}

ד' י"ח: אֶלְכָּה נָא / (אֶלְכָּה נָא)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ז, ס"א ס"ב ס"ד ס"ה ס"ז, א"א א"ב ס"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.
במקף – בכתבי היד: ס"ט ס"יב, א"ג א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.^{מב}

ד' כ"ג: וְנַעֲבֹדֶנִּי / (וְנַעֲבֹדֶנִּי)

היו"ד ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ז, ס"א ס"ג ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יג ס"יד ס"טו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.
היו"ד במונח – בכתבי היד: ס"ד ס"ח ס"י, א"ג א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ד' כ"ו: אָמְרָה / (אָמְרָה)

האל"ף ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ז, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יג ס"יד ס"טו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר.
האל"ף במונח – בכתבי היד: ס"יז, א"א א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ד' כ"ח: לֶאֱהָרֶן / (לֶאֱהָרֶן)

האל"ף ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ז, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יג ס"יד ס"טו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: קסוטו, ברויאר.
האל"ף במונח – בכתבי היד: א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, רוו"ה, קורן.

ה' ג': גִּלְכָּה נָא / (גִּלְכָּה נָא)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ז, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יג ס"יד ס"טו ס"ז, א"א א"ב. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.
במקף – בכתבי היד: ס"ה ס"ז ס"ח ס"ט ס"יג ס"יז, א"ג א"ה א"ו א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.^{מב}

ה' ה': עַם הָאָרֶץ / (עַם הָאָרֶץ)

במונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ז, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יג ס"יד ס"טו ס"ז, א"א א"ב א"ד. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.
במקף – בכתבי היד: ס"ו ס"י, א"א א"ג א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ה' ז': מִלְכּוֹ / (מִלְכּוֹ)

היו"ד ללא מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ז, ס"א ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יא ס"יג ס"יד ס"טו ס"ז, א"א א"ב א"ג א"ד א"ה א"ו א"ז א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קסוטו, קורן, ברויאר.
היו"ד במונח – בכתבי היד: א"ו א"ח א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ובניקוד הפשוט של תיבת נפלאותי התי"ו מנוקדת בפתח, והמנקדים כאן בקמץ ניקדו כן מחמת הזקף שגורם לפעמים לשנות את הפתח לקמץ.
ולכאורה הנכון יותר הוא בפתח, שהרי פתח שהופך לקמץ שלא באתנחתא וסוף פסוק, מצוי בדרך כלל רק בין שני משפטים עצמאיים, או בין שתי צלעות מקבילות של משפט, כגון: מִקְנֵה שְׂמִילִם מְשָׁל וּמִתְהוֹם רִבְעָתָהּ תַּחַת (דברים ל"ג י"ג), שְׂרָאֲשִׁי נִמְלֵאֲשִׁל קְצוֹתַי רְסִיסִי לְיִלָּה (ש"ש ה' ב'), אשר בהם הזקף משמש כמפסיק חשוב ומשמעותי, ולכן הם מנוקדים בקמץ אע"פ שמוטעים בוקף. אך לעומת זאת כאן שכתוב כלל נפלאותי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ, שני חלקי המשפט קשורים זה לזה, ולא מסתבר שהתי"ו תנוקד בקמץ, ולא מצוי בתנ"ך שוקף יגרום לפתח להפוך לקמץ כאשר חלקי המשפט כל כך קשורים זה לזה.
יתרה מזאת, הלא הכלל הוא ששני מפסיקים זהים הבאים זה אחר זה, הראשון מפסיק יותר מהשני, ובפסוק וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יְדִי וְהִפֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּלֵל נִפְלְאוֹתֵי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ, הזקף הראשון שכח פיסוקו חזק יותר, והוא אף מבדיל כאן בין שני משפטים, בכל זאת אינו הופך את תיבת "מִצְרַיִם" ל"מִצְרַיִם", כבאתנחתא וסוף פסוק, ואילו הזקף השני שכח פיסוקו חלש, והוא מבדיל בין חלקי משפט אחד, יגרום לניקוד נפלאותי, הרי דבר זה אינו סביר כלל וכלל.

ויתכן שניקוד הקמץ כאן בדפוסים הוא שיבוש שהגיע מכתבי יד המטעים בטעות את תיבת נפלאותי באתנחתא, שהטעמו כך: וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־יְדִי וְהִפֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּלֵל נִפְלְאוֹתֵי אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה בְּקִרְבּוֹ, וממילא ניקדו את התי"ו בקמץ משום האתנחתא (כן מוטעם ומנוקד בכתבי היד פרים 20, וירושלים 8-1401), אך לפי ההטעמה בוקף אין שום טעם לניקוד הקמץ, ולא מצאנו שום כתב יד המטעים בוקף ומנוקד בקמץ.
ורו"ה כתב שבכל הדפוסים הקדמונים וכתבי יד התי"ו קמוצה, עכ"ל. ואע"פ שבדפוסים אכן נפוץ ניקוד הקמץ, בכל כתבי היד שבדקנו מנוקד בפתח, פרט לכתבי היד המטעים באתנחתא. ודבריו צ"ע.

^{מב} נראה שיש סימני מחיקה של חטף סגול שתוקן לשווא נח.

^{מב} ועיין עוד בחילופי נוסחאות פרשת ויחי מ"ז ל'.

^{מב} ובגליון ציין שיש ספרים במקף.

^{מב} בכתבי היד ס"ב א"ח מוטעם וְנַחֲזֵק בּוֹ במונח ומקף יחד, וכנראה הוטעם כן כדי לרמז על מחלוקת הספרים.

^{מב} בכתבי היד ס"ג ס"ד ס"ז ס"יז א"ד א"ח מוטעם אֶלְכָּה נָא במונח ומקף יחד, וכנראה הוטעם כן כדי לרמז על מחלוקת הספרים.

^{מב} בכתבי היד ס"ב ס"ו א"א א"ד א"ח מוטעם גִּלְכָּה נָא במונח ומקף יחד, וכנראה הוטעם כן כדי לרמז על מחלוקת הספרים. ובכ"י ס"ו אכן נמסר: פליגי גִּלְכָּה. דהיינו שיש מחלוקת הספרים אם מוטעם במונח או במקף.

^{מב} יתכן שההטעמה כאן במקף היא טעות שנגרמה מחמת המקף בפסוק לעיל (ג' י"ח) שם תיבת גִּלְכָּה מוקפת לתיבת נָא (ועֲתָה גִּלְכָּה נָא דָּרַךְ שְׁלֵשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר).

^{מב} ומסר עליו שם: נ"א עמ'. דהיינו שיש ספרים בנוסח אחר שאינו במונח אלא הוא מוקף.